

فصل هفتم: ریشه ها و علل و پیام های عاشورا

<"xml encoding="UTF-8?">

محورهای قابل توجه در علل انحراف جامعه عصر امام حسین (ع)

1. علل محیطی و جمعیتی

- الف) افزایش جمعیت و مهاجرپذیری آن
- ب) رواج و گسترش نابرابری های اجتماعی
- ج) نظامی بودن شهر کوفه

2. علل سیاسی

- الف) حاکمیت یافتن سیاست مداران اموی
- ب) ارباب مردم کوفه
- ج) تهدید و تطمیع اشراف از سوی ابن زیاد

3. علل اقتصادی

- الف) ثروت اندوزی ارباب در جریان فتوحات و گرایش به تجمل گرایی و خوش گذرانی
- ب) وضعیت بد اقتصادی مردم
- ج) افزایش حرص و آز مردم
- د) حرام خواری

4. علل شخصیتی و روانی

- الف) از خود بیگانگی
- ب) بی ارادگی
- ج) داشتن روحیه ذلت پذیری و انفعال
- د) داشتن روحیه تسلیم در برابر حاکمان فاسد اموی

5. علل فرهنگی

- الف) تحریف باورهای دینی مانند علاقه و اعتقاد به اهل بیت و غیرت دینی
- ب) بازگشت به ارزش های جاهلی و برتری روحیه قومی و قبیله ای به ارزش های اسلامی و به فراموشی سپردن سیره پیامبراعظم صلی الله علیه و آله
- ج) کم رنگ شدن نظارت اجتماعی و فقدان جدیت در امر به معروف و نهی از منکر

(د) لغزش های خواص
یک - دور شدن از ذکر و یاد خدا
دو - ترجیح دنیا بر آخرت
سه - پذیرش حکومت فاسد اموی
چهار - عملکرد ناصحیح در موارد حساس و سرنوشت ساز
پنج - بی تفاوتی در برابر منکرات
لغزشگاههای خواص در جامعه امروز
از دست دادن اخلاص و بروز ریاکاری
نادیده گرفتن دشمن درونی و نفس اماره و گرفتار شدن در دام خودستایی
نادیده گرفتن دشمن بیرونی
احساس پایان یافتن کار و گرفتار شدن در دام خودستایی، غرور و خودرایی
رواج ملاحظات خویشاوندی و قوم گرایی و حاکمیت روابط
اعتماد بی جای کارگزاران
تحمل نکردن دیگران
علم بی عمل و اکتفا کردن به شعار برای اصلاحات
کتمان حقایق به واسطه ملاحظات سیاسی و احتیاط کاری
تمایل به برقراری واسطه با دشمنان انقلاب

پیام عاشورایی

عاشورا، روز عملیاتی بزرگ و شگفت آور در تاریخ اسلام است که در میان تمام رویدادها، مهم ترین و مؤثرترین عامل بقای اسلام به شمار می رود. عاشورا، روز اوج از جان گذشتگی کامل ترین انسان ها برای احیای دین، میراندن بدعت و افشای ماهیت پلید حاکمان فاسد اموی است. عاشورا، اسوه ای بی نظیر برای تمامی جوامع اسلامی و در بردارنده پیام هایی به امت اسلامی است که با حفظ هوشیاری کامل، از تکرار فجیع ترین جنایت تاریخ مشرق زمین جلوگیری کنند و از عبرت های آن درس بگیرند و برای تقویت بالندگی حکومت اسلام و انجام صحیح وظیفه خود استفاده کنند. برخی از این پیام ها عبارتند از:

1. احیای فریضه امر به معروف و نهی از منکر

امر به معروف و نهی از منکر در آموزه های اسلامی از جایگاه والا و اهمیت زیادی برخوردار است. در قرآن کریم و احادیث معصومین علیهم السلام نیز هرجا سخن از ایمان به میان آمده، در کنار اقامه نماز و پرداخت زکات، مسئله امر به معروف ذکر شده است. برای نمونه، آیات 104 و 110 سوره آل عمران و آیات 71 و 72 سوره توبه، وجوب امر به معروف و نهی از منکر بر مردان و زنان مؤمن را بیان می کند. بررسی متون معتبر تاریخ قیام عاشورا، بیانگر این حقیقت است که آن حضرت در تمامی دیدارها، نامه ها و خطابه های خویش، هدف از قیام خود را امر به معروف و نهی از منکر و احیای وجدان بیدار جامعه اسلامی معرفی می کند. حضرت در بخشی از سخنان خود می فرماید: «همانا من برای خودخواهی، خوش گذارنی، فساد و ستمگری قیام نکرده ام، بلکه انگیزه من، سامان

دادن به اوضاع نابسامان امت جدم است. می خواهم امر به معروف و نهی از منکر کنم و سیره و سنت جدم، رسول خدا صلی الله علیه و آله و روش پدرم، علی علیه السلام را احیا کنم...».

2. احیای فرهنگ نماز

نماز، رکن اصلی دین است و قرآن کریم در سوره مبارکه هود آیه 114 به طور آشکار و صریح به اقامه این رکن اصلی دین دستور می دهد و در دیگر آیات، نماز موجب ذکر و یاد خدای عزوجل و باز دارنده از فحشا و منکر، نجات دهنده مؤمنان در دنیا و آخرت معرفی شده است. در سخنان معصومین علیهم السلام نیز نماز جایگاه ویژه ای دارد. امام صادق علیه السلام فرموده است: «محبوب ترین کارها نزد خدای عزوجل، نماز است و آن، آخرین وصیت و سفارش پیامبران است».

اهمیت نماز در نظر امام حسین علیه السلام تا آنجا بود که در گرماگرم جنگ، هنگام فرا رسیدن ظهر شرعی، یکی از فرماندهان سپاه کوفه درخواست آتش بس موقت برای اقامه نماز را نپذیرفت. در اینجا بود که دو صحابی حضرت، حماسه ای ولایی و عرفانی آفریدند و عاشقانه پیش روی امام ایستادند و جان و سر خود را سپر بلا کردند تا امام بتواند نماز خود را به پایان برساند. هم زمان با اقامه نماز، تیرهای عناد و ستیزه جویی با اسلام، یکی پس از دیگری پرتاب شد و آن دو صحابی وفادار، باده شهادت نوشیدند.

3. عدالت خواهی

یکی از مفاسد حکومت اموی، ستم به مردم و نادیده گرفتن حقوق آنان بود و پیام عاشورا نیز عدالت خواهی و ستم ستیزی است. تکلیف اسلامی هر مسلمان ایجاب می کند که با ستم مبارزه کند. به ویژه کسی همچون اباعبدالله علیه السلام که در موضع «امام حق»، تکلیف سنگین تر و بیشتری دارد. پیام عاشورا، دعوت از انسان ها برای تلاش در راه اقامه عدل و قسط است که بدون حیات اجتماعی مبتنی بر عدل، همه ارزش ها تباه می شود و زمینه مرگ دستوره های دین فراهم می آید.

4. صبر و استقامت

صبر و استقامت و پایداری شهیدان کربلا و بازماندگان آنان، مهم ترین پیام تاریخی برای همه آزادگان جهان است. صبر از فضایل اخلاقی است و اهمیت آن تا آنجاست که امام سجاد علیه السلام می فرماید: «لا إيمانَ لمنْ لا صَبْرَ له؛ کسی که شکیبایی ندارد، ایمان ندارد».

صبر در ماجرای عاشورا، نمود بسیار برجسته ای دارد؛ زیرا در راه انجام طاعات الهی، هنگامی که به سخت ترین مصیبت های فردی و اجتماعی گرفتار شد، کامل ترین شکل و صبر و شکیبایی را به نمایش گذاشت.

5. تبیین عملی ارزش دین

انسان به طور فطری به خیلی چیزها مانند فرزند، پدر و مادر، همسر و... عشق ورزیده و احترام قائل است و حاضر است برای حفظ جان خود یا خانواده اش به راحتی زیان مالی را تحمل کند یا حتی به خاطر عزیزانش، جان خود را از دست بدهد. از آنجا که در فرهنگ اسلامی، ارزش دین فراتر از همه چیز است، امام حسین علیه السلام نیز برای حفظ دین، با اخلاصی مافوق تصور بشری از جان پاک خود و فرزندان و برادران و برادرزادگانش گذشت و با

یقین به این حقیقت جاوید که در کلام نورانی اش موج می زند، به شکل عملی ثابت کرد: «همانا مردم بنده دنیا هستند و دین، کلام سرزبانی آنهاست که تا زمانی که زندگی خوشی دارند، آن را بر زبان می آورند و زمانی که با بلا و گرفتاری سخت امتحان شوند، دین داران کم می شوند».

6. عشق به شهادت

در قاموس معارف اسلامی، شهادت، برترین انواع مرگ، مایه حیات جاویدان و دست یابی به رضوان الهی و برخورداری از نعمت های بی پایان است. یکی از درس های ماندگار کربلا، احیای فرهنگ شهادت طلبی است. در مکتب حسینی، مرگ در راه خدا جز خوش بختی نیست. در نگاه دانش آموختگان دانشگاه عاشورا، مرگ، شیرین تر از غسل به شمار می آید. به نظر امام حسین علیه السلام، مرگ برای مؤمنان آزاده چیزی جز یک پل نیست که انسان را از سختی و رنج عبور می دهد و به بهشت پهناور و نعمت های همیشگی آن می رساند.

7. آزادگی

از جمله درس های ماندگار و بسیار ارزنده عاشورای حسینی که آن را مکتبی فرامعنوی ساخته است و همه آزادگان گیتی در جهان شیفته سرور و سالار شهیدان کرده است، درس آزادگی و آزاده زیستن است. امام حسین علیه السلام در کلامی سرشار از غیرت و آزادمردی، در آخرین لحظه های عمر شریف خود فرمود: «ای پیروان آل ابی سفیان، اگر دین ندارید و از روز قیامت نمی ترسید، دست کم در زندگی دنیایی تان، آزاده باشید و صاحب شخصیت. تا من زنده ام، لشکریان سرکش و لجوجتان را از تعدی و حمله به خیام اهل و عیال من بازدارید».

8. اخلاص

اخلاص، گوهر گران مایه و بسیار مهم در قبولی عمل و توفیق راه یافتن به جنت و رضوان الهی است. اخلاص اباعبدالله در تمامی مراحل نهضت عاشورا موج می زند و روح اخلاص بر تک تک اقدامات عاشوراییان حاکم است. بهترین گواه بر این مطلب آنجاست که حضرت، صورت آغشته به خون خود را روی خاک گذاشت و عرض کرد: «بسم الله و بالله و فی سبیل الله و علی ملة رسول الله»؛ با نام خدا و با کمک خدا و در راه خدا و شریعت رسول خدا جان به جان آفرین تسلیم می کنم». حسین علیه السلام حتی در سجده گاه خونین خود با جسمی صد چاک، جز خدا را در نظر نداشت و اسوه بی نظیر اخلاص بود.

9. نفی نژاد پرستی

از همان ابتدای بعثت پیامبراعظم صلی الله علیه و آله، دین مبین اسلام هرگونه تفاخر به رنگ پوست، زبان و ملیت را مردود دانست و یگانه معیار سنجش و برتری میان انسان ها را پرهیزکاری معرفی کرد: «گرامی ترین شما نزد خداوند، پرهیزکارترین شماست». امام حسین علیه السلام، ستیز همه جانبه با نژادپرستی را یکی از اهداف قیام خود معرفی کرد و در روز عاشورا نیز هنگامی که جنگ به اوج خود رسید، چون بن حری، غلام سیاه چرده خود را آزاده گذاشت تا از مهلکه جنگ بگریزد، ولی وی از امام خواست تا در جنگ شرکت کند. هنگامی که وی به

شهادت رسید، حضرت بر بالینش آمد و در حق او دعا فرمود.

10. ضرورت مقابله با تهاجم فرهنگی بیگانگان

معاویه در دوران ننگین حکومت خود از ابزارها و شیوه های مختلفی برای از بین بردن اسلام استفاده می کرد. تهدید، شکنجه و ارباب، احیای تعصب های قبیله ای و ارزش های نژادپرستانه عصر جاهلیت، تخریب افکار عمومی به نام دین، به خدمت گرفتن علمای درباری و حدیث سازان دین فروش، جنگ روانی گسترده علیه اهل بیت علیهم السلام و تلاش گسترده برای تبلیغ وارونه از ارزش های اسلامی از جمله شیوه های وی بود. امام حسین علیه السلام نیز با قیام خویش در مقابل شبیخون گسترده فرهنگی حکومت بنی امیه ایستاد و از جان خود و عزیزان و یارانش گذشت تا کارآمدترین مبارزه را با تبلیغات منفی دستگاه معاویه انجام داده باشد.

11. دیگرخواهی و مشارکت درونی

مدرسه حسینی، مدرسه دوستی انسان هاست. مدرسه گذر از خودخواهی های فردی و جمعی و رسیدن به مرز دیگرخواهی. انسان تربیت شده در این مدرسه از مرزهای حیوانیت فردی و جمعی می گذرد و در مرزهای انسانیت گام می نهد.

حسین علیه السلام به اقتضای فطرت و آموزش های دین، نمونه بی مانندی در زمینه دیگردوستی است. مدرسه حسینی می آموزد که انسان چگونه از مرزهای تنگ وجود خود فرا رود و به دیگر دوستی راه یابد. حسین علیه السلام چون باران رحمتی است که بر همگان می بارد و مؤمن و کافر و دوست و دشمن را مشمول برکت خود می سازد و هر که استعداد رویش و بالندگی داشته باشد، در پرتو او می روید و بالنده می شود.

شاخص های زندگی باعزت برای مسلمانان امروز با الهام از عاشورا

1. تکلیف شناسی

جامعه انسانی به ویژه جامعه دینی، بستر حضور متعهدانه و تکلیف شناسانه شهروندان در عرصه مشارکت جویی های مثبت و مفید اجتماعی است. این حقیقت، در زبان پیامبراعظم صلی الله علیه و آله به زیبایی تبیین شده است: «كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ». اگر شهروندان این حقیقت را با همه وجود احساس کنند و تکلیف اجتماعی افراد در جامعه نهادینه شود، آن جامعه از آفات مصون می ماند. امام حسین علیه السلام نیز که هادی بشری است، با شناخت کاملی که از تکلیف و مسئولیت خویش داشت، در میدان ادای تکلیف قدم گذاشت و برای نجات مردم از ستم، بزرگ ترین هزینه را پرداخت.

2. ولایت مداری

از نگاه قرآن و اهل بیت علیهم السلام، جهان بر مدار ولایت می گردد و هیچ امری در نظام تکوین، از دایره ولایت حق، خارج نیست. در نظام تشریع نیز شرط نجات و هدایت حقیقی، قرار گرفتن در قلمرو هدایت ولی خدا و امام است. امام زین العابدین علیه السلام نیز تمام عزت را در پیروی از زمام داران شایسته می داند.

3. صبر و استقامت

جامعه دینی، جامعه ای است با اهدافی بلند و ارزشمند که دست یابی به آن، سختی ها و مشکلات بزرگی را به همراه دارد. قرآن، عالی ترین نتیجه صبر و استقامت را عزت و سرافزایی می داند. انقلاب عاشورا، درخشان ترین تابلوی صبر و پایداری است. از رهگذر استقامت و پایداری امام حسین علیه السلام، حضرت زینب علیها السلام و اهل بیت و یارانش، ترفند دشمنان در حذف خاندان عصمت و طهارت نقش بر آب شد.

ملت ما نیز این حقیقت را در انقلاب اسلامی ایران به ویژه دفاع مقدس تجربه کرده است و همین ویژگی بود که استکبار جهانی و سرسپردگانش را در برابر ملت ما به زانو درآورد.

4. شجاعت

جامعه عزت مند، جامعه ای شجاع و دلیر است؛ زیرا یکی از ابزارهای مستکبران برای تسلط بر مستضعفان، تهدید بوده است. امام حسین علیه السلام و یارانش با شجاعت با جبهه استضعاف روبه رو شدند و با شجاعت و نهراسیدن، سدّی نفوذناپذیر در برابر دشمن ایجاد کردند و سرمشقی ماندگار برای تمامی زمان ها شدند. امام خمینی (قدس سره) نیز این مطلب را به زیبایی بیان می کند، آنجا که می گوید: «امریکا هیچ غلطی نمی تواند بکند».

بدون شک، کسانی که می ترسند و زمزمه شوم مذاکره را سر می دهند، ناخواسته تن به زندگی ذلت بار خواهند داد.

5. آگاهی و زمان شناسی

آگاهی و زمان شناسی تا آنجا اهمیت دارد که می توان آن را یکی از شناسه های جامعه دینی ذکر کرد. با توجه به این که یکی از ابزار سلطه گران، در جهل نگاه داشتن جوامع اسلامی است، تنها کسانی می توانند توطئه های مستکبران را شناسایی کنند که اهل بصیرت، آگاهی و درایت باشند.

حسین بن علی علیه السلام نیز همان طور که در زیارت اربعین آمده است، جان خود و یارانش را برای نجات مردم از جهالت فدا کرد. در آن زیارت می خوانیم: «گواهی می دهم و باور دارم که او خون باکش را در راه تو (خداوند) نثار کرد تا بندگان را از جهالت و وادی گمراهی برهاند».

از مهم ترین رهیافت های انقلاب اسلامی ایران نیز بیداری فرا گیر مردم است که عنصری لازم و اجتناب ناپذیر برای تمامی مستضعفان جهان در مسیر مقابله با استکبار جهانی به شمار می رود.

منابع پیشنهادی

1. آذرخشی دیگر از آسمان کربلا

مصباح یزدی، محمد تقی، قم، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، چاپ سوم، 1379، 239 صفحه.

2. انقلاب عاشورا

مهاجرانی، سید عطاءالله، تهران، اطلاعات، چاپ پنجم، 1378، 229 صفحه.

3. انگیزه قیام امام حسین علیه السلام

ضیائی بیگدلی، محمد حسین، قم، انتشارات دارالعلم، چاپ اول، 1374، 213 صفحه.

4. امام حسین علیه السلام از زبان استاد شهید مرتضی مطهری
عزیزی، عباس، قم، انتشارات صلاة، چاپ اول، 1381، 415 صفحه.
5. انگیزه های قیام عاشورا
دشتی، محمد، قم، موسسه تحقیقاتی امیر المؤمنین، چاپ اول، 1376، 250 صفحه.
6. امام حسین علیه السلام، شهید فرهنگ پیشرو انسانیت
محمد تقی جعفری تبریزی، تهیه و تنظیم: علی جعفری، تهران: مؤسسه تدوین و نشر آثار علامه جعفری، چاپ اول، 1381، 638 صفحه.
7. امام حسین علیه السلام و واقعه کربلا در آثار علامه شهید مطهری
مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی (پژوهشگاه) دفتر تبلیغات اسلامی، قم [بی تا]، 48 صفحه.
8. بررسی اثرات قیام امام حسین علیه السلام در فقه سیاسی شیعه
شیرکش، هیثم، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، 1379، 178 صفحه.
9. بررسی و تحقیق پیرامون نهضت حسینی
فرحی، سید علی، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ اول، 1375، 536 صفحه.
10. زمینه های قیام امام حسین علیه السلام
عبدالمحمدی، حسین، تهیه و تنظیم مرکز تحقیقات اسلامی تحقیقات عاشورا نمایندگی ولی فقیه در سپاه، قم، منبع، چاپ اول، 1379، 344 صفحه.
11. فلسفه عاشورا از دیدگاه اندیشمندان مسلمان
قنبری، بخشعلی، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، شرکت چاپ و نشر بین المللی، چاپ اول، 1379، 228 صفحه.
12. نظریه های عاشورا
علیزاده سورکی، مهدی، قم، پارسایان، چاپ اول، 1378، 63 صفحه.
13. پیام آوران کربلا، خطبه های امام سجاد علیه السلام (در کوفه، شام و نزدیکی مدینه) زینب کبرا علیها السلام
(در کوفه و شام)...
- بابائی آملی، ابراهیم، قم، نجبا، چاپ اول، 1380، 64 صفحه.
14. پیام آور عاشورا: بررسی سیر زندگی، اندیشه و جهاد زینب کبرا علیها السلام
مهاجرانی، عطا الله، تهران، اطلاعات، چاپ دوم، 1374، 358 صفحه.
15. پیام عاشورا حاوی بیش از 160 پیام از حسین بن علی علیه السلام
نجفی، محمد صادق، قم، حوزه علمیه قم، دفتر انتشارات اسلامی، چاپ اول، 1377، 136 صفحه.
16. پیام های عاشورا
محدثی، جواد، قم، پژوهشکده تحقیقات اسلامی نمایندگی ولی فقیه در سپاه - مدیریت تحقیقات عاشورا- چاپ اول، 1377، 255 صفحه.
17. پیام های عاشورا و جایگاه آن در نهج البلاغه
دشتی، محمد، قم، موسسه تحقیقاتی امیرالمؤمنین علیه السلام، چاپ دوم، 1376، 181 صفحه.
18. معارف عاشورا (درس ها و پیام ها)

سعیدی، علی، تهران، امیرکبیر، چاپ دوم، 1380، 220 صفحه.

19. جام عبرت: بررسی عملکرد عوام و خواص در حادثه عاشورا با تکیه بر بیانات مقام معظم رهبری

اسحاقی، سید حسین، قم، بوستان کتاب قم، چاپ اول، 1380، 240 صفحه.

20. درس ها و عبرت های عاشورا

ایمانی یامچی، حسین، قم، عصر ظهور، چاپ اول، 1377، 288 صفحه.

21. درس ها و عبرت ها از قرآن و کربلا

محمدی نیا، اسد الله، جلد اول، قم، سبط اکبر علیه السلام، چاپ اول، 1380، 416 صفحه.

22. رسالت خواص و عبرت های عاشورا: نگاهی به بیانات مقام معظم رهبری در ضمیمه متن سه سخنرانی معظم له.

خاتمی، سید احمد، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، چاپ پنجم، 1377، 344 صفحه.

23. عاشورا و عبرت ها: نگاهی به عاشورا از روزن زمان و مکان (ج 1 و 2)

تدوین: موسسه فرهنگی قدر ولایت، تهران، قدر ولایت، چاپ اول، 1377، ج 1، 64 صفحه، ج 2، 104 صفحه.

24. عبرت های عاشورا

خاتمی، سید احمد، قم، مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، چاپ اول، 1379، 196 صفحه.

25. عبرت های عاشورا

شمس الدین، مهدی، قم، موسسه توسعه فرهنگی قرآن، چاپ اول، 1378، 64 صفحه.